

**КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ**

**ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ:
ЕКОНОМІЧНИЙ, ПРАВОВИЙ
ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТИ**

16 грудня 2016 р.

Науково-практичний круглий стіл

Збірник матеріалів

Запоріжжя
Класичний приватний університет
2016

КЛАСТЕРИ В КРАЇНІ ЯК МЕХАНІЗМ ШВИДКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ, ЖИТТЄЗДАТНОСТІ НА ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ РИНКАХ

Балджи М. Д.

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економіки та планування бізнесу
Одеський національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ КЛАСТЕРІВ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІКИ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Створення кластерів дає переваги у межах певного ядра для приваблення на системній основі нові підприємства й установи і бачити при цьому перспективні напрямки розвитку малого та середнього бізнесу. Це пов'язано з тим, що кластери краще узгоджуються з самим характером конкуренції та джерелами досягнення конкурентних переваг. Кластери краще, ніж галузі, охоплюють важливі зв'язки, взаємодоповнюваність між галузями, маркетинг, розуміння потреб споживачів, розповсюдження технологій, навичок, інформації. Такі зв'язки є головними у конкурентній боротьбі, у збільшенні продуктивності та впровадженні інновацій [1, с. 207].

Найважливішим моментом у дослідженні кластерів є з'ясування комбінації внутрішніх можливостей і зовнішніх стимулів для активізації кластерної активності та економічного зростання. Тут треба добре виокремити такі речі, як розміри постачання та рівень зв'язків із зовнішніми джерелами й відповідні їм постачання, а також зв'язки в своїх регіонах. Досягнення балансу є необхідною умовою ефективного функціонування кластеру. Важливою також виступає роль державного регулювання у формуванні ефективної діяльності кластерів. З одного боку, треба забезпечити необхідні базові умови, а з іншого – не допустити монополізму. Теорія М. Портера передбачає існування “ромба взаємних інтересів” (модель „Даймонд”), де виділяються чотири взаємопов'язані блоки: 1) умови для факторів виробництва; 2) контекст для стратегії фірми і конкуренції; 3) стан попиту; 4) споріднені галузі, що підтримують виробництво [2, с. 261].

В приморських регіонах, які тісніше ніж інші пов'язані зі світовим ринком, є можливість створення кластерів у різних сферах діяльності: агропромисловій, рекреаційній, морегосподарській, фінансовій. Докладно зупинимось на першому.

Основними “точками зростання” агросектору Південного регіону можуть стати кластери у сфері рослинництва, передусім зерновий, тваринницький та плодоовочівництва і виноробства. На схемі рисунку 1 подана структура зернового кластеру: у лівій колонці наведені підтримуючі галузі для виробництва сільгосппродукції, у правій – для промислової переробки

цієї продукції; у центрі зображено відповідно ядро кластера: зліва – сільгоспвиробники, справа – підприємства харчової промисловості. Діяльність усіх кластерів неможлива без державної та регіональної підтримки з одного боку та співробітництва з науково-дослідними установами з іншого.

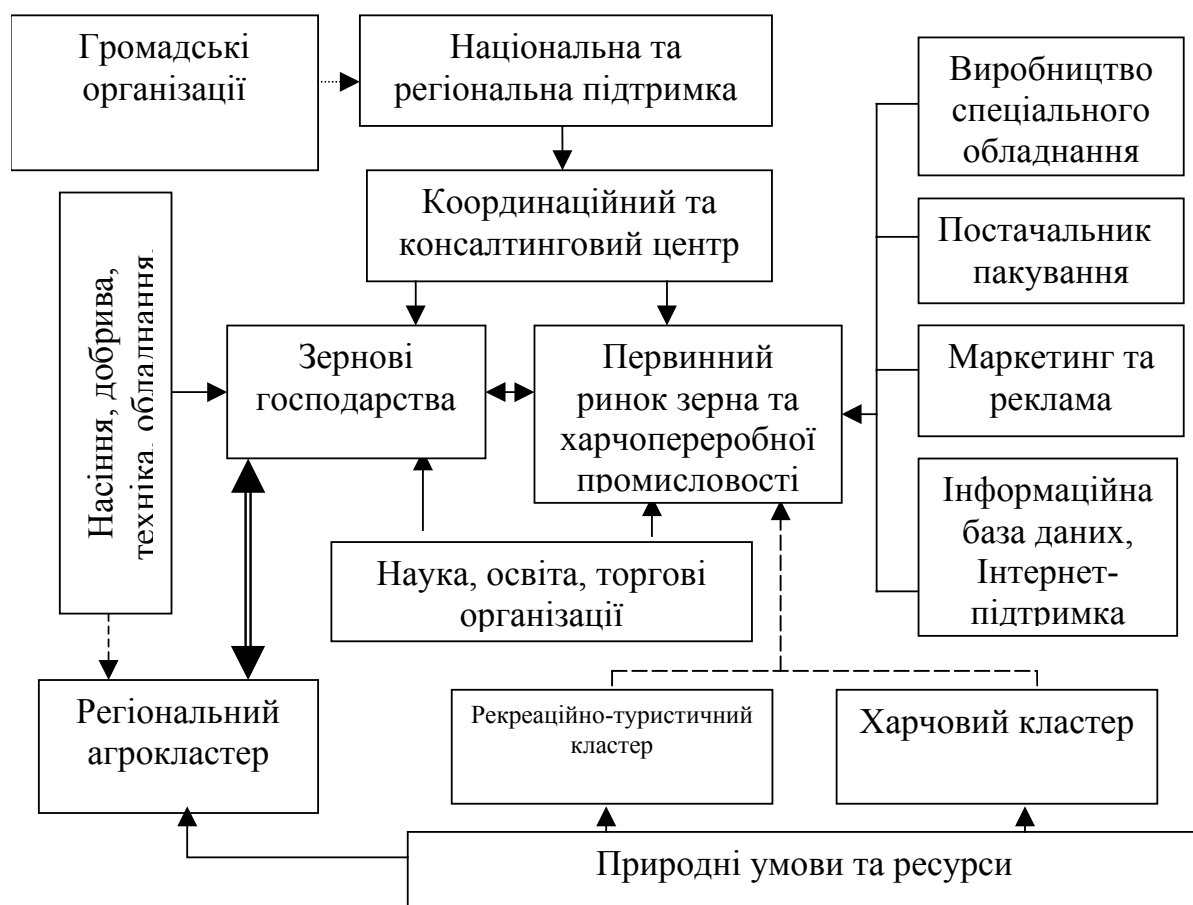

Рис. 1. Схема зернового кластера в Одеській області

Необхідність кластеризації сегменту виробництва зерна продиктована низкою чинників: від інституційно-економічних до технологічних. Як відзначає Т. С. Кузьміна (2008), зернові кластери дозволяють урахувувати наявність достатньо довгої ротації сівозміни у землеробстві, а також передбачати “зміну культур, відповідальних за виробництво не тільки головної культури – зерна (пшениця, ячмінь, кукурудза), а й технічних культур, сидератів, багатолітніх трав, однолітніх на зелений корм та силос, дозволить розвивати тваринництво та виробництво споріднених продуктів (круп, масла – гірчичного та соняшникового)” [3, с. 71]. У цьому секторі доцільною є вертикальна інтеграція, що дозволяє як уникати надмірних посередницьких схем, так і забезпечувати стійкі зв'язки між сільгоспвиробництвом та харчовою промисловістю в структурі агропромислового комплексу. У контексті розвитку Південного регіону такий ефект дуже важливий, оскільки дозволить забезпечувати регіональну харчову промисловість національною, а не імпортованою продукцією сумнівної якості, і водночас підвищувати рентабельність деяких менш розповсюджених культур. Активізація інноваційної діяльності у сфері виробництва таких культур зможе

підвищити їх конкурентоспроможність на внутрішньому ринку й на цьому підґрунті підвищити якість вітчизняних продуктів харчування.

Значна частина виробників зерна залишиться поза такими інтегрованими утвореннями й потребуватиме кваліфікованого управління виробничими процесами та користування якісним обладнанням. Це потребуватиме розвитку ринку аутсорсингу та лізингових послуг у підтримуючих галузях. Рослинництво та тваринництво – тісно переплетені і взаємодоповнюючі галузі, тому кластеризація економічних відносин на ринку рослинницької продукції призведе до аналогічних тенденцій і в тваринництві.

У розрізі тваринницького кластера В. В. Бакум (2009) пропонує виділяти три технологічні підкластери [4, с. 24]:

1) технологічний підкластер вирощування тварин на м'ясо та сало; відтворення м'ясного поголів'я; виробництво органічних добрив;

2) технологічний підкластер забою тварин, переробки м'яса та сала; зберігання та реалізація м'яса, сала і м'ясопродукції, виробництво кісткового борошна; виробництво біолізеля; вичинка шкур тощо;

3) технологічний підкластер харчового виробництва.

Загальна схема тваринницького кластера (рис. 2) враховує необхідність розгалуженої системи підтримуючих галузей як для виробництва, так і для переробки м'ясо-молочної продукції, а також розгалуженої системи спеціалізованих фінансово-кредитних установ, стабільність якої повинна контролюватись та підтримуватись органами влади. Можливість вертикальної інтеграції у тваринницькому кластері буде значно нижчою, ніж у зерновому, тому ще більш значного розвитку повинна досягти мережа підтримуючих галузей та система доступу малих підприємств до сучасних засобів виробництва.

Для визначення перспективності кластерного розвитку певної галузі регіону застосовують комплекс методів: експертних оцінок; спеціалізованих індикаторів, що включають показники соціально-економічного розвитку.

Загалом же, в секторі тваринництва Південного регіону інтеграційні можливості значно менші. Крім підсектору птахівництва, в інших напрямках галузі майже відсутні великі підприємства. Між постачальниками, як правило, не налагоджено тісних зв'язків, система ринкової інфраструктури недостатньо розвинена. Ураховуючи, що велика частка виробництва м'яса, м'ясопродуктів і молока у Південному регіоні припадає на приватні та малі господарства населення, ми вважаємо доцільною переважно горизонтальну форму інтеграції в м'ясо-молочному підкомплексі, зокрема у збільшенні кількості фермерських господарств, які спеціалізуються на виробництві м'яса та молока. Світовий досвід демонструє, що деякі фермерські господарства перетворюються згодом у акціонерні товариства та можуть ставати великими гравцями ринку.

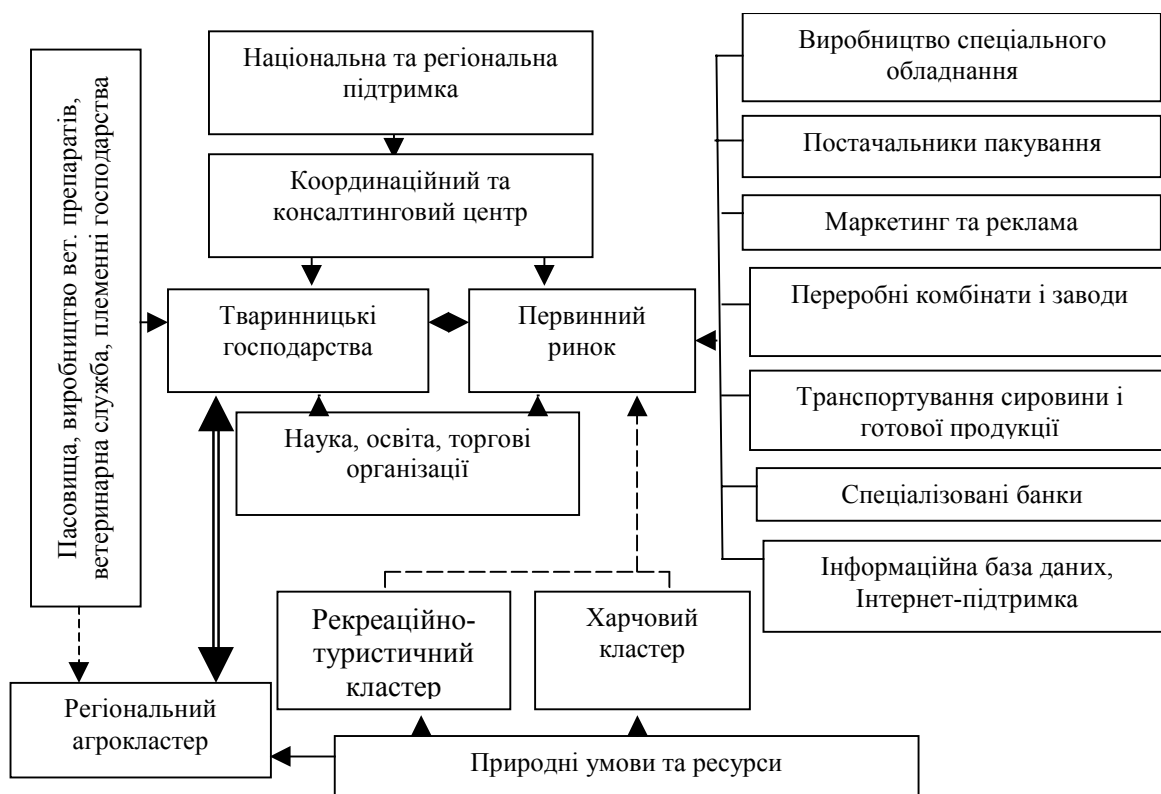

Рис. 2. Схема тваринницького кластеру в Одеській області

Список використаної літератури

1. Проблеми підвищення ефективності господарювання в народно-господарському комплексі (на мезо- та мікроекономічних рівнях): монографія / за ред. А. І. Ковальова, Н. В. Сментини. – Одеса: Атлант, 2013. – 398 с.
2. Соколенко С. Кластерная модель: опыт мировой и стран с переходной экономикой/ С. Соколенко // Public-Private Cooperation in Industrial Restructuring: regional Forum, Session 4: Industrial and Territorial clustering as a vehicle for Industrial Restructuring, 2 (November 2004, Kazakhstan) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.unece.org/ie/wp8/documents/almsokr.pdf>.
3. Кузьмина Т. С. Кластерный характер региональных агросистем / Т. С. Кузьмина // Региональная экономика: теория и практика. – 2008. – № 19 (76). – С. 67–72.
4. Бакум В. В. Самоорганізація в агропромислових регіональних кластерах / В. В. Бакум // Економіка АПК. – 2009. – № 1 – С. 21–27.